

PROCEMIUM.

eclesiasticas. Ita communis; et patet tum ex *can. Ecclesiasticarum*, et seqq. dist. II; tum *can. Apostolicis*, et seqq. dist. XII; tum ex ipso contextu totius juris canonici. Veram pro exactiori juris canonici intelligentiam.

§. IV.

DE ORIGINE, ET PARTIBUS JURIS CANONICI.

51. *Primaria juris canonici origo refundenda est in Deum.* — Queritur I. A quo, vel quibus, suam originem desumpsit jus canonicum? Resp. I. Loquendo de primaria juris canonici origine hæc merito refunditur in supremum legislatorem Deum ter Opt. Max. utpote a quo bona cuncta procedunt, quique primus præcepta Decalogi, aliasque recte vivendi regulas in sacris Litteris humano generi tradere, atque præcipere dignatus fuit: ut est illud lumine naturali notum, et *Tob. cap. iv. 16.* repetitum: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: et *Matth. vii. 12.* *Omnis quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et hoc facite illis: hæc est enim lex, et propheta.* Hæc enim, et alia hujusmodi præcepta divina, jus canonicum circa materias singulares, atque hypotheses speciales, ad rectam populi christiani gubernationem latius exponere satagit: declarando simul, quando, et qualiter in singulis factis, contra ejusmodi præcepta peccetur; et statuendo etiam, ubi opus videbitur, debitas intransgressores poenas, eo quod plures æternarum gravitas, quam Dei timor arcere soleat a voluntate peccandi, prout notatur in Extravag. *Cum detestabile, de Simonia.*

52. *Qui est causa primaria, remota tamen ac mediata, juris canonici.* — Et quidem, quod Deus sit causa primaria, sive principalis, remota tamen et mediata, juris canonici promulgans jura per Romanos pontifices, tradit Abbas Panormitanus in cit. proœmio primo *Decretalium* n. 18; Franciscus Coscius Senensis *Repetit. in Rubric. de Constitut.* n. 93. dicens: « Quantum attinet ad jus canonicum, necesse est a Christo sumere initium, cap. *Translatio, de Constitut.* et successive a papa et successoribus. » Card. Tuschus, lit. I, concl. 577, dicens: « A Spiritu sancto processit jus canonicum, » *can. Si quis diaconus.* dist. 50; Calderinus, cap. *Naviganti.* n. 17, *de Usuris*, et alii. Nec obstat, quod ea, quæ Deus præcepit, spectent ad jus naturale, vel divinum.

Nam sequitur, quod Deus non sit auctor proximus et immediatus juris canonici, sed mediatum dumtaxat et primarius.

53. *Proxima vero, ac immediata causa efficiens ipsius, fuerunt sancti Apostoli, summi pontifices, et concilia.* Et num. seqq. — Resp. II. Loquendo de causa efficiente propinqua, et immediate juris canonici, illud jam incepit ab exordio nascentis Ecclesiæ, et sumpsit initium ab ipsi. sanctis Apostolis, crevitque successu temporis paulatim additis diversis conciliorum, tum generalium, tum provincialium decretis, atque constitutionibus per summos pontifices pro exigentia negotiorum ecclesiasticorum, et bono regimine totius Ecclesiæ successive editis, vel approbatis, donec tandem in eam, quam nunchabet, formam redactum est. Ita certa, et communis doctorum, ac patet inductione. Primo siquidem sancti Apostoli, veluti pastores et rectores Ecclesiæ, ex instinctu Spiritus sancti plura statuerunt ad rectam, et christianam universalem Ecclesiæ gubernationem deservientia; quæ continentur partim in sacris Litteris; ut de bigamis non ordinandis, *I Timoth. iii.*; de abstinentia a sanguine, et suffocato, *Act. xv.*; quod mulieres debeant velare caput suum *I Cor. xi. 5, 6.* et hujusmodi. Partim habentur in canonibus per eosdem sanctos Apostolos sancitis, et postmodum per S. Clementem I. Romanum pontificem, quondam S. Petri apostoli discipulum, in unum congestis, qui idcirco proprio nomine *Canones Apostolorum* nuncupantur, atque referuntur ad finem *Decreti Gratiani*; partim vero constant per *Traditiones apostolicas*, quæ ab Apostolis pro bono totius Ecclesiæ ex assistentia Spiritus sancti institutæ fuerunt, non tamen scriptis comprehensæ: ut tenetur de jejuniis quadragesimali, de quatuor anni temporibus, et de nonnullis legitimam sacramentorum administrationem concernentibus, juxta illud sancti Pauli, *I Corinth. xi. 34.* *Cætera autem, cum venero, disponam.*

54. *Quatuor concilia œcumenica, ut quatuor Evangelia veneranda; et quæ sint?* — Deinde post mortem sanctorum Apostolorum, S. Clemens I, circa annum Domini 91; et S. Anacleus I, circa annum Domini 100, aliique successores Romani pontifices, plura scripserunt, et statuerunt pro bono regimine Ecclesiæ, utilitate fidelium, quæ passim citantur in *Decreto Gratiani*, atque per extensum referuntur tom. I *Conciliorum*. Successerunt

§ IV. DE ORIGINE ET PARTIBUS JURIS CANONICI.

plura concilia generalia, et præsertim illa quatuor œcumenica, videlicet Nicænum I trecentorum decem et octo Patrum, celebratum anno Domini 325, sub S. Sylvestro papa I; Constantinopolitanum centum quinquaginta Patrum, anno 382, sub S. Damaso papa I; Ephesinum I, anno 431, sub S. Cælestino papa I; et Calcedonense, anno 451, sub S. Leone papa I. Quæ quidem quatuor concilia principalia, sicut quatuor Evangelia, suscipit, ac veneratur S. Gregorius papa, relatus *can. Sicut Sancti.* dist. 15. Imo tota Ecclesia catholica, c. *Post translationem* § *Verum, de renuntiat.* Quin et imperator Justinianus, Novella 131, *De ecclesiasticis titulis*, collat. ix. sic de ipsis protestatur: « Prædictarum enim quatuor synodorum dogmata, sicut sanctas Scripturas accipimus, et regulas sicut leges observamus. » His accedunt plura alia concilia, tum generalia, tum provincialia, de quibus fit mentio in *can. Quoniam*, et seqq. ac fusius *can. Prima*, dist. 16. et in tomis *Conciliorum*: item ea, quæ per Leonem IV approbata leguntur in *can. de Libellis*, dist. 20. Porro de constitutionibus summorum pontificum, eorumque decretalibus epistolis, ex quibus in unum compilatis Corpus juris canonici majori ex parte constat, sicut et de sacro œcumenico concilio Tridentino, aliisque pontificiis decretis, superfluum foret hoc loco plura dicere, cum de eisdem frequens futura sit mentio in progressu.

55. *Primi collectores sacrorum canonum, qui?* — Resp. III. Multiplicatis jam canonibus conciliorum, et summorum pontificum decretalibus epistolis, plures successive fuerunt viri clarissimi, qui eisdem privato labore, ne diutius extra unum corpus decretorum incerti vagarentur, in unum volumen colligere studuerunt. Et quidem perantiqua, et olim usitata collectio, videtur illa fuisse, de qua fit mentio in *can. Si Romanorum*, dist. 19. atque ibidem appellatur *Codex canonum*. Deinde ex privatis collectoribus, qui multo plura congerere studuerunt, pervetustus est Isidorus, cujus collectio juxta ordinem temporis, quo singula decreta emanaverant, absque alio rerum ordine, facta protenditur a canonibus apostolorum usque ad concilium Hispalense secundum, circa annum Domini 630 celebratum. Secuti postmodum sunt Burchardus, Wormaciensis episcopus, et Ivo episcopus Carnotensis; item Gregorius, Anselmus, Deusdedit cardinalis, et Gregorius presbyter, atque nonnulli alii viri gravissimi, qui in colli-

gendis sacris canonibus, et decretis præclarissime gesserunt, suamque operam fructuosissime exercuerunt: prout notatur in admonitione ad lectorem, *Decreto Gratiani* præfixa, licet Hostiensis in Præfatione ad *Summam* alio nonnihil ratione. collectores decretorum enumeret.

56. *Decretum Gratiani, quando compilatum?* — His omnibus tandem successit Gratianus, monachus S. Felicis Bononiensis, Ordinis divi Benedicti, qui *Decretum*, ab ejusdem nomine *Gratiani* intitulatum, in dicto monasterio compilavit anno Domini 1151, tempore Eugenii papæ III; illudque ex variis sacre Scripturæ sententiis, conciliorum decretis, atque constitutionibus et decretalibus epistolis summorum pontificum, legibus imperatorum, non selectissimis sanctorum Patrum sententiis, juxta exactum rerum, atque causarum ordinem in unum volumen collectis, composuit. Et hoc quidem in plerisque vetustis hujus collectionis exemplaribus absolute inscribitur: *Concordia discordantium canonum*, sine ulla Gratiani mentione. Verum de facto communiter prænotatur, atque a suo auctore appellatur *Decretum Gratiani*.

57. *Ejusque emendatio sub Gregorio XIII facta.* — Quia vero longum illud, ac perdifficile opus, publicæque cæteroque utilitati plurimum deserviens, mendis et testimoniis depravationibus admodum scatebat; quod acciderat vel ob incuriam librariorum successive commissam, vel quia ipsemet Gratianus testimonia ex depravatis jam codicibus deprompserat, aut ut homo nonnulla minus bene viderat, hinc ne hujusce utilissimi et gravissimi voluminis vacillaret auctoritas, placuit primum Pio IV, et postea B. Pio V, ac tandem Gregorio XIII, Romanis pontificibus, ut selectis ad hoc negotium quibusdam sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, aliisque adhibitis viris eruditissimis, eidem corrigendo summa opera daretur, ac vetustissimis codicibus undique conquisitis, auctoribusque ipsis, quorum testimoniis usus fuerat Gratianus, perlectis, mendæ librariorum tollerentur, et capita quæcumque suis fontibus quam diligentissime restituerentur. Et hoc quidem negotium ob varia impedimenta prius nonnihil retardatum, tandem adhibitis summis laboribus sub eodem pontifice feliciter absolutum fuit, atque perfectum, jussitque postmodum idem Gregorius XIII, « ut quæ emendata, et reposita sunt, omnia quam diligentissime retineantur, ita ut nihil addatur, im-

tetur, aut imminuatur: » prout patet ex Brevis apostolico dicti pontificis, quod præfixum habetur *Decreto Gratiani* jam emendato.

58. *Universim sunt sex partes corporis juris canonici: quæ?* — Quæritur II. Quot, et quænam sint partes corporis juris canonici? Resp. I. Totum corpus juris canonici plures, et universim sex continet partes; quæ sunt: I. *Decretum Gratiani*, de quo proxime dictum; II. *Decretales Gregorii papæ IX*, in quinque libros distributas, et sic dictas, quia Gregorius papa IX varias constitutiones, seu decretales epistolas suorum prædecessorum, per S. Raymondum de Pennafort, ordinis fratrum prædicatorum (cujus festum nunc ab Ecclesia celebratur die 23 januarii) in unum volumen colligendas curavit: quibus idem pontifex multas Constitutiones suas, et decretales epistolas adiecit; III. Liber *Sextus Decretalium*, sic dictus, quod ipse auctoritate Bonifacii papæ VIII compilatus, aliis quinque Decretalium Gregorii IX libris fuerit annexus; ac respectu eorum sexti Decretalium libri locum occupet, quamvis et ipse in quinque libros sit divisus; IV. *Clementine* (intellige, *Constitutiones*) sic dictæ quod a Clemente V fuerint editæ; V. *Extravagantes Joannis XXII*, sic appellatæ quia *extravagantur*, seu vagantur extra sex libros Decretalium: ob quam rationem etiam *Clementine* nonnunquam vocantur *Extravagantes*. Additur vero *Joannis XXII*, eo quod sint editæ a Joanne papa XXII, simulque ad differentiam aliarum *Extravagantium*; VI. et ultimo *Extravagantes communes*, sic dictæ quod a diversis Romanis pontificibus post *Sextum* emanaverint.

59. *Quomodo dividatur quidque contineat decretum Gratiani?* — Resp. II. Quælibet harum partium corporis juris canonici rursus in alias subdividitur. Et quidem *Decretum Gratiani* in tres principales dividitur partes: et harum prima continet centum et unam distinctiones, quarum ferme quælibet in plures subdividitur canones, sive (ut nonnulli loquuntur) capitula: et in istis agitur imprimis de jure, ac ejus speciebus, harumque differentiis ad invicem; tum de officiis ecclesiasticis, episcopis, aliisque ministris Ecclesiæ, eorumque ordinationibus, electionibus, atque obligationibus. Altera *Decreti* pars continet triginta sex causas, in quibus tractatur de negotiis clericorum, et laicorum: et earum ferme quælibet plures continet quæstiones, et quælibet quæstio plures canones: atque insuper causæ trigesimæ tertiæ, ejusque quæstioni

tertiæ inseritur *Tractatus de penitentia*, qui continet in se septem distinctiones, quæ postmodum dividuntur in canones. Tertia tandem *Decreti* pars agit de sacramentis novæ Legis, Missæque sacrificio; et hinc merito intitulatur *De Consecratione*; dividiturque in quinque distinctiones, et hæc rursus in canones. Porro ad finem *Decreti Gratiani* adjunguntur *Canones penitentiales*, necnon *Canones apostolorum*.

60. *Et quomodo aliæ juris canonici partes subdividantur?* — Deinde *Decretales Gregorii IX* continent quinque libros (qui etiam absolute vocari consueverunt quinque libri *Decretalium*). Libri vero dividuntur in titulos, et tituli in capitula. Sextus liber *Decretalium* etiam dividitur in quinque libros partiales, qui subdividuntur in titulos, juxta ordinem in quinque decretalium libris observatum (omissis tamen illis titulis, circa quos specialis controversia de novo non emererat) ac tituli in capitula. Idem fit in *Clementinis*, quæ pariter quinque libros, et eosdem cum prioribus per ordinem continent titulos (licet non omnes) postmodum subdivisos in capitula. *Extravagantes Joannis XXII*, continent viginti constitutiones dicti pontificis, in quatuordecim titulos distributas. Tandem *Extravagantes communes* dividuntur in quinque libros, libri in titulos, tituli in capitula, quorum singula novam, et distinctam continent constitutionem, sive *Extravagantem*.

61. *Quid dicendum de libro septimo Decretalium Petri Matthæi, jurisconsulti.* — Novissime etiam in lucem prodit, et in quibusdam recentioribus exemplaribus juris canonici ad finem appositus habetur, liber septimus *Decretalium*, opera Petri Matthæi jurisconsulti Lugdunensis, varias constitutiones pontificias in unum colligentis, et juxta ordinem titulorum, in quinque decretalium libris contentorum, distribuentis compilatus, prout liquet ex Præfatione ad lectorem, dicto libro præfixa. Cæterum opus istud, haud obstante quod meras constitutiones apostolicas contineat, nondum debita superiorum auctoritate receptum, aut in Corpus Juris canonici relatam, sed privata solum opera compositum, et per typographos aliis juris canonici libris appositus fuit; ac proinde non censetur undequaque authenticum. Siquidem *Extravagantes Bullæ*, quas non constat debito modo publicatas, aut in usum deductas fuisse, et an cum suis originalibus in omnibus, et per omnia correspondere (unica enim littera immutata,

vel particula omissa, maximæ considerationis esse potest) in rigore non obligant, nisi producantur in forma authentica cum plumbo, et debita subscriptione, per ea quæ notantur in Prooemio *Clementinarum* circa finem. Ludov. Engel. in Prooemio *Collegii juris canonici*, n. 11, post Franciscum de Pavinis in præludio ad *Extravag. Joannis XXII*, §. *Debet autem*.

62. *Relatio de quodam alio libro septimo Decretalium, hujusque suppressio.* — De alio septimo *Decretalium* libro memorato dignam relationem facit Prosper Fagnanus in c. *Cum venissent*, n. 61 et 62 de *Judiciis*. Illius equidem compilatio, sub Gregorio XIII, atque de ejusdem commissione, per plures S. R. E. cardinales inchoata, et sub Sixto V continuata, tandem sub Clemente VIII absoluta fuit, pontificis juribus, atque conciliorum decretis trecentorum prope annorum, in quinque libros dispositis, atque compendiarie quadam summa in proprios titulos distributis. Verum opus istud, miris elucubratur laboribus atque vigiliis, et præsulum, gymnasiorum, ac totius Ecclesiæ vocibus efflagitatum, imo et typis jam excusum sub nomine Septimi libri *Decretalium* Clementis VIII, postea subsistere cepit, et hæcenus publicatum non fuit. Nam, cum decreta ferme omnia concilii Tridentini in eodem suis locis haberentur inserta; si hæc per authenticam publicationem memorati voluminis in ipsum corpus juris canonici redacta fuissent, pariter jurisperitis concessum videri poterat applicare in illud glossas, et commentarios; prout in aliis præcedentibus compilationibus per plures glossatores, atque interpretes, factum erat. Istud autem e diametro adversabatur bullæ Pii IV, super confirmatione œcumenici concilii Tridentini 1563, vii Kal. februarii editæ, (quæ incipit: *Benedictus Deus*) generaliter prohibentis, ne quis sine auctoritate apostolica ullos commentarios, glossas, annotationes, scholia, ullumve omnino interpretationis genus super ipsius concilii decretis quocumque modo edere audeat. Unde ob rationes proxime dictas de septimo *Decretalium* impostero mentio non fiet.

§ V.

DE AUCTORITATE DECRETI GRATIANI, EJUSQUE PALEIS.

63. *Decretum Gratiani an sit authenticum? Et rationes pro parte affirmativa.* — Quæri-

tur I. An, et qualem auctoritatem, vimque obligandi, habeat *Decretum Gratiani*? Ratio dubitandi, et decretum istud pro authentico habendi, est multiplex. Siquidem imprimis volumen istud, haud obstante quod a Gratiano, privato doctore, fuerit collectum in unum, communiter, atque a plurimis jam annis, legitur in scholis, et quotidie allegatur, ac recipitur in judiciis; ergo videtur hoc ipso tacite approbatum, et confirmatum: idque eo magis, quia consuetudo ipsa dat jurisdictionem, et vim obtinet legis. Accedit, quod ipsimet summi pontifices decretum istud in suis posterioribus constitutionibus pro se allegant; ut patet ex c. *Cum Apostolica*, *De hiis quæ fiunt a prælatis*, etc., ubi auctoritas tum S. Hieronymi, tum Leonis papæ, iterato allegatur ex *Decreto Gratiani*, prout Glossa ibidem §. *Hieronymi* et §. *Leonis* ostendit. Item contingit c. *Continebatur, de Desponsat. impuberum*, ibi. « Cum in Decretis habeatur expressum. » Et c. *Nobis* juncta glossa fin. *de Jure patronat.* Et *Clem. un. de Jurejurando*, ubi circa medium hæc verba habentur: « Secundum formam in Decretis, quæ incipit: *Tibi Domino* » (et habentur can. *Tibi Domino*, dist. 63.) ac alibi. Atqui non est verisimile, summos pontifices allegaturos fuisse *Decretum Gratiani*, nisi illud agnovissent canonicum, et pro authentico reputassent: alioquin enim probationes ipsorum extitissent minus sufficientes. Huc facit communis modus loquendi glossæ, et doctorum asserentium, quod Leges civiles in *Decreto Gratiani* relatæ per hoc sint canonizatæ, ut loquitur glossa marginalis in Auth. *Quas actiones C. de Sacrosanctis Ecclesiis*; et l. I, c. *de Episcopis et clericis*, ac alibi sæpe. Insuper doctores juris canonici passim vocantur *Doctores decretorum*; ac proinde oportet etiam *Decretum* esse authenticum: nam nomina debent esse convenientia rebus suis, §. *Est et aliud, Inst. de donationib.*

64. *Aliæ hujus rationes, et auctoritates quamplures.* — Confirmatur eadem opinio vel maxime ex accuratissima emendatione *Decreti Gratiani*, quondam mendis, et testimoniorum depravationibus plenissimi, quæ facta fuit auctoritate summorum pontificum, atque solemnibus litteris confirmata per Gregorium XIII, prout liquet ex ejusdem confirmatione *Decreto Gratiani* præfixa: nam frustra summi pontifices, inter alia gravissima reipublicæ christianæ negotia, viderentur manum apposuisse pro emendatione tam